

LÄROPLANEN FÖR DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN

Kapitel 1 Vasa övningsskola och läroplanen

1.1 Vasa övningsskola

Vasa övningsskola är en skola som betjänar den finlandssvenska lärarutbildningen. Det innebär att skolan utgör en del av Pedagogiska fakultet inom Åbo Akademi i Vasa. Skolans uppgift är att ordna förskoleundervisning omfattande ett läsår, grundläggande undervisning samt gymnasieundervisning. Undervisningsspråket är svenska.

Inom skolan ordnas professionellt handledd utbildningspraktik som hör till lärarutbildningen. Inom den finländska lärarutbildningen är skolan speciell såtillvida att alla kategorier lärare för den allmänbildande skolan får sin utbildning här, inte bara klass- och ämneslärare utan också lärare i slöjd, bildkonst, musik, huslig ekonomi, gymnastik, specialundervisning och elevhandledning.

Lärarutbildningsansvaret innebär att skolan också satsar på utbildning och kontinuerlig fortbildning inom handledning för lärare. En annan central övningsskoluppgift är det pedagogiska utvecklingsarbetet. Skolan deltar därför i olika nationella utvecklingsprojekt. På IT-området har utvecklingsarbetet en framskjuten position.

Skolan erbjuder ett brett språkprogram med möjlighet att studera finska, engelska, franska och tyska på A-språksnivå. Språkprofilen kompletteras av TCE-undervisning inom grundutbildningen och IB-program inom gymnasiet.

Vasa övningsskola omfattar: grundutbildning och förskola samt gymnasium. Elevantalet i F-6 är cirka 300 elever, grundutbildningens årskurser 7-9 har nästan 200 elever och gymnasiet över 300 elever. Vid skolan fungerar cirka 80 lärare (30 klasslärare, 50 ämneslärare). Skolan har en ledande rektor samt tre rektorer, för F-6, 7-9 och gymnasiet. Skolans allmänna förvaltning handhas av direktionen, ledande rektor och rektorer och vid förfall för dessa av prorektorer.

Om verksamheten stadgas i universitetslagen och –förordningen, i förvaltningsinstruktionen för Åbo Akademi och i en separat [instruktion för Vasa övningsskola](#) (länk). Behörighetsvillkoren för en tjänst vid övningsskolan är stadgade i förordningen om behörighetsvillkoren och uppgifterna för högskolornas personal.

Skolans verksamhet styrs också av de lagar och förordningar som gäller för skolväsendet i Finland. De mest centrala författningarna som styr skolans verksamhet är lättillgängliga och alltid uppdaterade via internettjänsten Finlex.

Lagstiftning för den grundläggande utbildningen:

- Lag om grundläggande utbildning (1998/628)
(Instruktion: Gå till <http://www.finlex.fi/svenska/lags/index.html> och skriv in "1998/628" i sökrutan)
- Förordning om grundläggande utbildning (1998/852)
(<http://www.finlex.fi/svenska/lags/index.html> ; sök "1998/852")
- Förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (1435/2001)
(<http://www.finlex.fi/svenska/lags/index.html> sök "1435/2001")

Lagstiftning för gymnasiet:

- Gymnasielag (1998/629)
(<http://www.finlex.fi/svenska/lags/index.html> sök "1998/629")
- Gymnasieförordning (1998/810)
(<http://www.finlex.fi/svenska/lags/index.html> sök "1998/810")
- Statsrådets förordning om allmänna riksomfattande mål för gymnasieutbildningen och om timfördelningen i gymnasieundervisningen (955/2002)
(<http://www.finlex.fi/svenska/lags/index.html> sök "955/2002")

Den svenskspråkiga grundutbildningen i Vasa sköts administrativt av två olika upprätthållare, staten och kommunen. Vasa övningsskola bildar ett eget skoldistrikt med statlig administration, medan det kommunala utbildningsväsendet handhar ett parallellt distrikt. Utbildningsstyrelsen fastställer elevupptagningsområdet för Vasa övningsskola. Det statliga och det kommunala utbildningsväsendet har olika beslutsgång. Övningsskolans beslutnivåer och samarbetspartner framgår av figuren.

Vissa funktioner inom skoladministrationen sköts av Vasa stad. Vasa stads utbildningsnämnd handhar uppgifter i anslutning till övervakning av läroplikten och elevernas skolgång i åk 1-9. Dessutom svarar staden enligt särskilda avtal för vissa uppgifter inom elevvården t ex skolhälsovården.

Läroplanen och timplanen är föremål för kontinuerliga förändringar utgående från nationella anvisningar från utbildningsstyrelsen.

Figur 1. Vasa övningsskolas förvaltning och samarbete

1.2 Läroplanen

Genom beslut av Finlands riksdag och centrala ämbetsverk gällande läroplanens grunder samt timfördelning i olika ämnen anges ramarna för skolans läroplan. Syftet är att på basis av i läroplanen ingående allmänna och specifika beskrivningar bedriva en undervisning, vilken har till uppgift att bibringa eleverna kunskaper och öva deras färdigheter. Läroplanens uppgift är dessutom att informera alla berörda parter: lärare, personal, elever, målsmän och andra intresserade, om skolans målsättning och verksamhet.

Vasa övningsskolas läroplan för den grundläggande utbildningen är uppgjord av skolans lärare utgående från utbildningsstyrelsens grunder. För att garantera fokuseringen på elevens lärande har de ämnesvisa läroplanerna uppgjorts i samarbete mellan klass- och ämneslärare. Koordineringen av arbetet har skötts av en ledningsgrupp för läroplansarbetet. Läroplanen har ytterligare behandlats i skolans läroplanskommission och i skolans direktion. Elever och vårdnadshavare har beretts möjlighet att medverka i olika skeden av arbetsprocessen. Läroplanens avsnitt om elevvård har uppgjorts i nära samarbete med det kommunala utbildningsväsendet och de myndigheter som handhar ärenden som verkställs av social- och hälsovården i kommunen. Fakultetsrådet vid pedagogiska fakulteten har fastställt läroplanen.

I läsårsplanen, som uppgörs för varje läsår, ges mer detaljerade anvisningar i enlighet med läroplanens allmänna riktlinjer.

I verksamhets- och ekonomiplanen, en rullande fyraårsplan som årligen uppdateras, framgår övningsskolans för perioden konkreta utvecklingsprojekt inom verksamhet och ekonomi vilka fastslås i läroplanens anda.

Kapitel 2 Grunderna för verksamheten

2.1. Vision

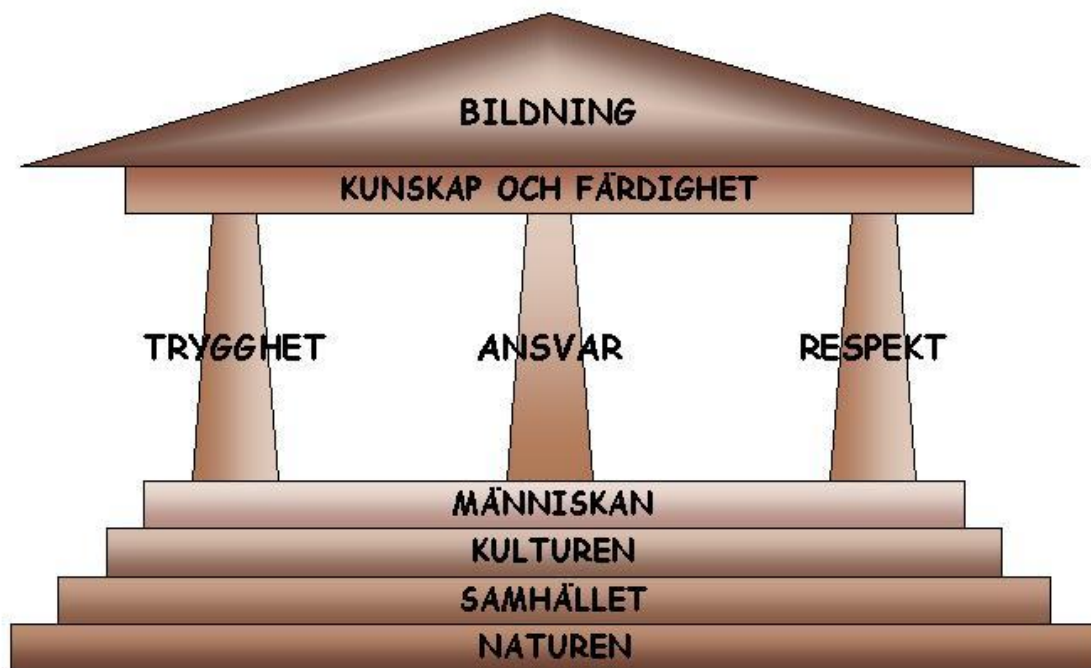
Vasa övningsskolas vision har vuxit fram under en serie arbetsseminarier som kallats Framtidsforum 1-4 och som samlat skolans lärare och personal samt representanter för olika intressegrupper till diskussion. Ett konkret resultat blev formulering av visionen för skolans arbete:

Vasa övningsskola är den främsta experten på:

- Undervisning och lärande
- Lärarutbildning och handledning
- Inlärningsmiljö och undervisningsmateriel

2.2. Värdegrund

I Vasa övningsskola baseras fostran och undervisning på tolerans och respekt för människan. Eleverna erbjuds en trygg och stimulerande inlärningsmiljö där den individuella och sociala utvecklingen beaktas allsidigt. Skolan stärker elevernas ansvar för utvecklandet av personliga kunskaper och färdigheter och bygger en grund för livslångt lärande och engagemang för en hållbar utveckling. Vasa övningsskola ger som finlandssvensk institution eleverna möjlighet att utveckla en egen kulturidentitet. I samverkan med hemmen ger skolan eleverna en god beredskap för ett fullödigt liv i samhället.

Figur 2. Skolans värdegrund

Läroplanens värdegrundsfrågor är förankrade i olika dokument:

<http://www.om.fi/grundlagen/>

<http://www.un.org> FN:s officiella hemsida

<http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/plain.asp> mänskliga rättigheter - lättläst version

<http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/universal.asp> hela texten

<http://www.unicef.org/crc/crc.htm> UNICEF:s hemsida om barnkonventionen

<http://www.ykliitto.fi/> finska YK-liitto - ingen info på svenska

<http://www.sfn.se> svenska FN-förbundet

<http://www.un.org/esa/sustdev/> FN:s program för hållbar utveckling

<http://www.vyh.fi/sve/> Miljöministeriet på svenska (Agenda 21 i Finland)

http://europa.eu.int/index_sv.htm Europeiska Unionen på Internet, på svenska

<http://www.norden.org/> Nordiska rådet och Nordiska Ministerrådet

<http://www.saamicouncil.net/> Samerådet

<http://www.evl.fi/svenska/> evangelisk-lutherska kyrkan i Finland

<http://www.ort.fi> ortodoxa kyrkan i Finland – enbart på finska

I de nationella grunderna utvecklas värdegrunden i enlighet med föreliggande lagstiftning.

De mänskliga rättigheterna, alla människors lika värde, demokrati, en vilja att bevara naturens mångfald och omgivningens livskraft samt tolerans och vilja att slå vakt om den kulturella mångfalden är de värden som den grundläggande utbildningen skall gestalta och förmedla. Den skall också främja social gemenskap, ansvars känsla och respekt för individens friheter och rättigheter. Grunden för undervisningen är den finländska kulturen som har formats i växelverkan mellan den specifikt finländska, den nordiska och den europeiska kulturen. I undervisningen skall de nationella och lokala

särdragen beaktas, liksom nationalspråken, de två folkkyrkorna, samerna som ett ursprungsfolk och de nationella minoriteterna. Den finländska kulturen blir i dag allt mångsidigare tack vare invandrare från olika kulturer. Undervisningen skall vara ett stöd då elevens kulturella och unika egenart formas. Undervisningen skall även stödja elevens delaktighet i det finska samhället och i en värld som blir allt mer global. Skolan skall också främja tolerans och förståelse för andra människor och kulturer.

Med hjälp av den grundläggande utbildningen främjas jämställdhet mellan områden och individer. I undervisningen tas hänsyn till elever i behov av särskilt stöd, och jämställdheten mellan könen främjas genom att flickor och pojkar ges färdigheter att med lika rättigheter och skyldigheter verka i samhället samt i arbets- och familjelivet. I den grundläggande utbildningen skall undervisningen i de olika läroämnena vara politiskt obunden och konfessionslös.

I läroplanen på lokal nivå för den grundläggande utbildningen skall de värden som ligger till grund för undervisningen preciseras. Dessa värden skall föras över till målen och innehållet i undervisningen och till den dagliga verksamheten.

Den grundläggande utbildningens uppgifter beskrivs i de nationella grunderna.

Den grundläggande utbildningen är en del av grundtryggheten inom utbildningen. Den har till uppgift att både fostra och utbilda. Den grundläggande utbildningen skall å ena sidan erbjuda individen en möjlighet att skaffa sig allmänbildning och fullgöra sin läroplikt och å andra sidan att ge samhället ett medel att utveckla sitt kulturella kapital. Dessutom skall den grundläggande utbildningen utöka den sociala gemenskapen och jämlikheten.

Den grundläggande utbildningen skall ge eleven möjlighet till en mångsidig tillväxt, till lärande och till att utveckla en sund självkänsla så att han eller hon kan skaffa sig de kunskaper och färdigheter som behövs i livet. Eleven skall få beredskap för fortsatta studier och för att som aktiv medborgare kunna utveckla det demokratiska samhället. Den grundläggande utbildningen skall dessutom stödja varje elevs språkliga och kulturella identitet och modersmålsutveckling. Syftet är också att väcka lust till livslångt lärande.

Uppgiften inom den grundläggande utbildningen är att säkerställa samhällets kontinuitet och bygga en framtid. Den grundläggande utbildningen skall föra över kulturarvet från en generation till en annan, bidra till att kunskapen i samhället ökar och sprida kunskap om de värden och handlingssätt som bildar samhällets grundpelare. Dess uppgift är också att utveckla den analytiska omdömesförmågan, att skapa en ny kultur och att utveckla nya sätt att tänka och handla.

2.3. Mål

Målen för den finländska skolans fostran, undervisning och skolutveckling finns utförligt formulerade i lagstiftningen. Övergripande strävansmål för Vasa övningsskola har gjorts på denna grund.

Målet för fostran är att bidra till elevernas utveckling genom att hos dem främja

- en harmonisk utveckling där elevens hälsa och välfärd beaktas i fysisk, psykisk och social mening
- en sund självkänsla samt uppskattning av eget och andras arbete
- god samarbetsförmåga i en anda av tolerans och förtroende

- etisk och estetisk mottaglighet
- empatisk förmåga

Målet för undervisningen är att utveckla elevernas kunskaper och färdigheter genom att ge dem

- trygga baskunskaper och grundfärdigheter
- redskap för kunskapssökande och livslångt lärande
- bred allmänbildning
- färdigheter som främjar företagsamhet
- grund för aktivt medborgarskap

Målet för skolutvecklingen är

- mångsidig fortbildning av personalen
- tidsenlig utbildningspraktik inom lärarutbildningen
- kontinuerlig förnyelse av miljö och materiel
- fortgående analys av den pedagogiska och samhällsliga utvecklingen
- deltagande i nationella och internationella projekt

2.4. Verksamhetsidé och profil

Vasa övningsskola baserar sin verksamhet på en medveten betoning av kommunikativa, laborativa och sociala färdigheter. Detta uttrycks i ett mångsidigt språkprogram, en tidsenlig mediakunskap, konstnärligt skapande, naturvetenskapligt utforskande och en internationell inriktning inom fostran och undervisning. I verksamhet och tradition skapar skolan sin egen skolkultur.

Skolans värdegrund och övergripande mål konkretiseras i det dagliga arbetet inom följande områden:

- **Kommunikation.** De kommunikativa färdigheterna innefattar ett starkt och levande modersmål, användbar flerspråkighet, förtrogenhet med moderna tekniska hjälpmedel, analys av bild och media samt kunskaper, vilja och engagemang att både offentligt och enskilt använda dessa färdigheter.
- **Laboration.** De laborativa färdigheterna förutsätter ett kreativt, undersökande och problemlösande förhållningssätt. Skolan satsar medvetet på att omsätta teori i aktivitet och praktisk handling och att förankra aktivitet och praktisk handling i teori.
- **Sociala färdigheter.** De sociala färdigheterna innebär att skolan i samverkan med hemmen bibringar eleverna en trygg social kompetens, vilket innefattar ett naturligt och korrekt uppträdande, en vana att möta och hantera olika situationer och en vilja att på ett ansvarsfullt sätt samverka med andra människor.

Läroutbildningen utgör en väsentlig del av skolans verksamhet, då Vasa övningsskola handhar det huvudsakliga ansvaret för den finlandssvenska läroutbildningens utbildningspraktik. I samarbete med Pedagogiska fakulteten sker ett fortlöpande forsknings- och utvecklingsarbete.

2.5. Timplan

Den aktuella läroplansprocessen innefattar en genomgripande förändring av timplanstänkandet. För första gången har undervisningsministeriet gett ramar för timfördelningen i form av en förordning (1435/2001).

Utbildningsstyrelsens kriterier för goda kunskaper vid slutbedömningen för den grundläggande utbildningen som infördes år 1999 har nu utvecklats så att kriterier getts också för andra årskurser i utbildningen enligt följande:

- Modersmål och matematik åk 2 och åk 5
- Naturvetenskapliga ämnen åk 4 och åk 6
- Konst- och färdighetsämnen åk 4
- Religion åk 5
- Historia och språk i åk 6
- För övriga ämnen endast åk 9

Timfördelning i den grundläggande utbildningen (ur förordningen)

Ämne	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
Modersmål och litteratur	14			14				14		42
A-språk	xxx	xxx		8				8		16
B-språk	xxx	xxx	xxx	xxxx	xxx	xxx		6		6
Matematik		6		12				14		32
Omgivningslära	Miljö- och naturk.									
Biologi och geografi		9			3			7		31
Fysik och Kemi					2			7		
Hälsokunskap								3		
Religion/Livsåskådningskunskap			6					5		11
Historia och samhällslära	xxx	xxx	xxx	xxxx		3		7		10
Musik	Konst- färd. 4-									
Bildkonst		26		4-			30	4-		56
Slöjd				4-				7-		
Gymnastik				8-				10-		
Huslig ekonomi	xxx	xxx	xxx	xxxx	xxx	xxx		3		3
Elevhandledning	xxx	xxx	xxx	xxxx	xxx	xxx		2		2
Valfria ämnen								13*		13
Elevens minimiantal timmar	19	19	23	23	24	24	30	30	30	222
Frivilligt A-språk	xxx	xxx			6*			6*		12

xx Undervisning i ämnet ges inte i årskursen i fråga om inte något annat bestäms i läropl.

*= Undervisas som valfritt ämne

Figur 3. Undervisningsministeriets timfördelningen enligt förordning

Ministeriets förordning anger ett minimiantal timmar. Vasa övningsskolas timfördelning har ett högre antal timmar. Bland annat finns i åk 1 och 2 alternativt förstärkning av skolspråket svenska eller, för enspråkigt svenska, en introduktion av finska språket. Det kan konstateras att i en europeisk jämförelse är den undervisning finländska skolelever får volymmässigt liten.

Timfördelning i den grundläggande utbildning/Vasa övningsskola

Ämne	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt	
Modersmål och litteratur	7	7	5	5	4	5	3	3	3	42	
A-språk, finska			2	2	2	2	2	3	3	16	
A2-språk: en				2	2	2	2	3	2	13	
Matematik	3	3	4	4	4	4	3	3	4	32	
Omgivningslära	Miljö- och naturkunnsk.										
Biologi och geografi					2	1	Bi-Ge2	3	2	31	
Fysik och Kemi	2	2	2	3	1	1	Fy-Ke	2	3		
Hälsokunskap							2				
Religion/Livsåskådningskunskap	1	1	2	1	1	2	1	1	1	11	
Historia och samhällslära					2	1	2	2	3	10	
Musik	1	1	2	2	2	2	1	0(1)*		56	
Bildkonst	2	1	2	1	2	2	2				
Slöjd	1	2	2	2	2	2	3				
Gymnastik	2	2	2	2	2	2	2	2(3)*	2		
Huslig ekonomi							3			3	
Elevhandledning							0.5	0.5	1	2	
Valfria ämnen	1*	1*						6***	6***	14	
Elevers minimiantal timmar	20	20	23	24	26	26	29,5	30,5	31	230	
Frivilligt A-språk				0	0	2	2	2****	2****		

* förstärkt

skolspråk/språkdusch fi

** elever i åk 8 väljer en timme musik eller en timme gymnastik

*** ty B-språk, fr B-språk, data, ts, tn, bild, mu, huek

**** frivilligt A-språk (ty, fr) ingår bland de valfria

ämnena i åk 8 o. 9, denna valmöjlighet avvecklas så

att inga nya grupper bildas

Vasa övningsskolas reviderade timfördelning godkändes av direktionen 15.04.2008

Figur 4 Vasa övningsskolas timfördelning för den grundläggande utbildningen

2.6. Språkprogram

Då undervisningsministeriet i sin utvecklingsplan för utbildning och forskning i början av 1990-talet uppmanade skolorna att bredda sitt språkprogram antog Vasa övningsskola denna utmaning. Det omfattande språkprogram som utvecklades har i längden visat sig vara

ekonomiskt betungande. Det nya språkprogrammet bygger på våra tidigare erfarenheter och nya direktiv.

Alla elever börjar de egentliga språkstudierna med finska i åk 3. ”Språkdusch” i finska eller förstärkt skolspråk börjar i åk 1-2. Utgående från elevernas språkfärdigheter i finska indelas eleverna från åk 3 i finska och modersmålsinriktad finska. Finska utgör A1 språk för alla elever. Alla elever påbörjar studierna i engelska i åk 4 som A2 språk. Ett frivilligt A-språk (franska eller tyska) som tidigare erbjöds med start i åk 4, avvecklas årsvis, så att elever som inlett ett frivilligt A-språk ges möjlighet att avsluta detta genom hela grundskolan. Det frivilliga A-språket ingår bland de valfria ämnena i åk 8 och 9. B-språk (kort kurs som inleds i åk 8) kan studeras som tillvalsämne. Som valfria ämnen erbjuds franska och tyska vid Vasa övningsskola.

Timplanen och läroplanen är föremål för kontinuerliga förändringar utgående från nationella anvisningar från utbildningsstyrelsen.

2.7. Undervisning på engelska

Vid Vasa övningsskola finns en engelsk linje. Undervisningen i de lägre årskurserna sker ämnesintegrerat och i de högre årskurserna som ämnesbaserad språkundervisning. Vasa övningsskola använder benämningen TCE som står för Teaching Content through English (jfr. TCFL-metoden, Teaching Content through a foreign language).

Kapitel 3 Pedagogiska och didaktiska utgångspunkter

Kapitlet är ägnat att fungera som grund för diskussion om skolans pedagogiska uppgift. Illustrationerna kan fungera som struktur för samtalet.

3.1 Synen på kunskap och lärande

Undervisningen genomförs utgående från en kunskapssyn som omfattar:

- kunskapens konstruktiva aspekt
- kunskapens kontextuella aspekt
- kunskapens funktionella aspekt

Med kunskapens konstruktiva aspekt förstås att kunskaper utvecklas i ett växelspel mellan det man vill uppnå och den kunskap man redan har. Den kontextuella aspekten innebär att kunskap är beroende av sitt sammanhang och utgör den grund mot vilken kunskapen blir begriplig. Slutligen avses med den funktionella aspekten att kunskapen är användbar.

I undervisningen beaktas också kunskapens olika former: fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. De för Vasa övningsskola centrala begreppen: kommunikation, laboration och social färdighet genomsyrar skolans arbete.

Figur 5 Kunskap och lärande

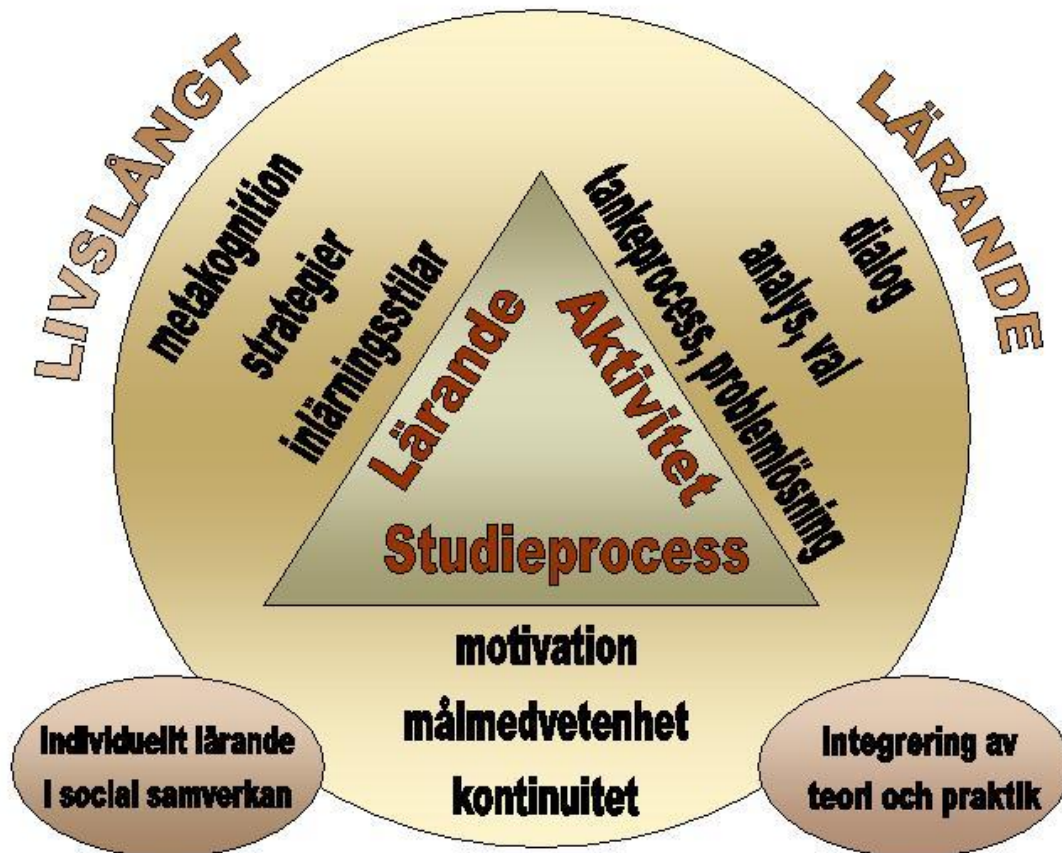
Utbildningsstyrelsen formulerar sin syn i de nationella grunderna för läroplanen:

Synen på kunskap och lärande

Som grund för de nationella läroplansgrunderna ligger den inlärningssyn som ser lärandet som en individuell och social process under vilken kunskaper och färdigheter byggs upp och förändras samtidigt som eleven får intryck av den omgivande kulturen. Lärandet skall ses som en målmedveten studieprocess som äger rum i olika situationer, både självständigt, under lärarens handledning, tillsammans med andra i gruppen och med läraren. Lärandet handlar om att inhämta ny kunskap och lära sig nya färdigheter, men även om att tillägna sig inlärnings- och arbetssätt som redskap för ett livslångt lärande.

Lärandet skall vara en aktiv och målinriktad verksamhet, där eleven utgående från sina tidigare kunskapsstrukturer bearbetar och tolkar det material han eller hon skall lära sig. De allmänna principerna för lärandet är desamma för alla, men inlärningen är för varje enskild elev beroende av dennes tidigare kunskaper, motivation samt inlärnings- och arbetsmetoder. Den individuella inlärningen skall stödjas genom en lärandeprocess som sker i social samverkan med andra. Lärandet skall i alla dess former vara en aktiv målinriktad process där eleven lär sig arbeta och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra. Inlärningen är situationsbunden och därför skall man fästa speciell uppmärksamhet vid att skapa en mångsidig pedagogisk miljö. Då eleven inhämtar nya kunskaper öppnas nya möjligheter att förstå den omgivande kulturen och dess betydelse och att delta i varierande samhällsverksamhet.

Lärare och elever tolkar och applicerar kunskapssynen i kontinuerlig växelverkan. En del av faktorerna som ingår i dessa processer har sammanfattats i figur 6.

Figur 6 Innehållet i en aktiv studieprocess som leder till lärande

Studieprocessen startar vanligen med uppställandet av mål. ”SMART”- listan kan användas för att göra målen funktionella:

S	Självvalda mål
M	Mätbara mål
A	Ambitiösa mål
R	Realistiska mål
T	Tidsgräns för mål

En viktig del av det individuella lärandet är metakognitionen, med vilken förstås:

- att utgå från det egna tänkandet
- medvetenhet om tankeprocesser
- medvetenhet om den egna förståelsen
- att styra och övervaka det egna lärandet
- att kunna välja vägar när det uppstår problem
- ökad självkontroll och –reflektion över tankeprocessen
- tilltro till egen inlärningsförmågan
- att uppleva inläring personligt lösnande och betydelsefull

3.2 Den pedagogiska miljön

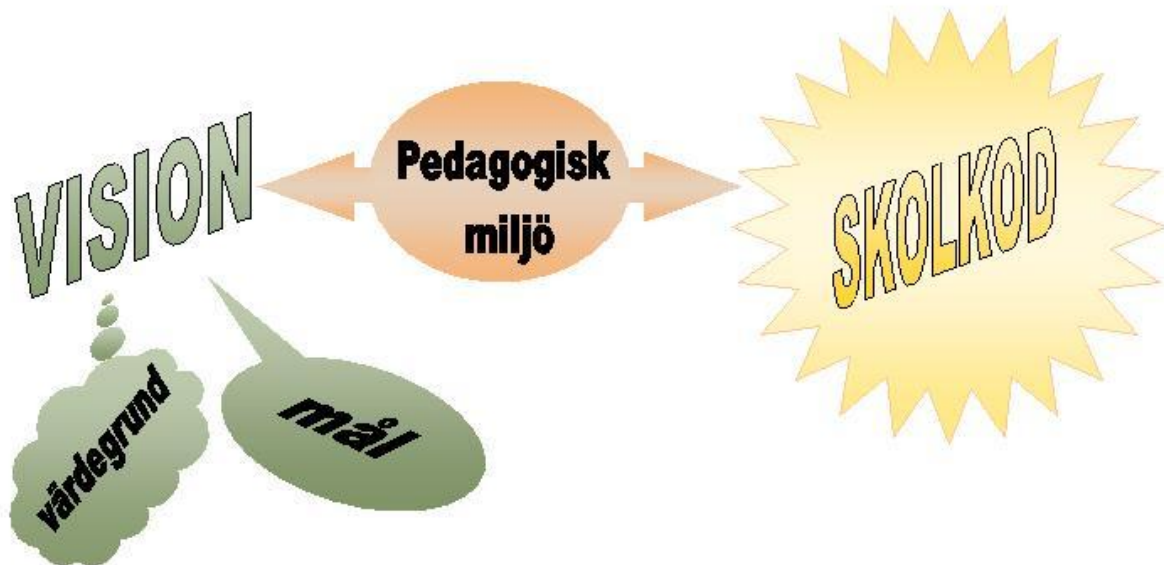
Skolans pedagogiska miljö formas utifrån den vision som beskrivs i skolans värdegrund och mål. Den pedagogiska miljön påverkas i växelverkan av det omgivande samhället och de individer som finns inom samfundet. En medveten utformning av den pedagogiska miljön innebär samtidigt en strävan att påverka den skolkod som växer fram inom verksamheten. Den pedagogiska miljön omfattar både inre och yttre faktorer.

Exempel på yttre faktorer:

- fysisk trygghet och säkerhet
- estetisk och trivsamt miljö
- ändamålsenliga utrymmen och materiel

Exempel på inre faktorer:

- värderingar, regler, rutiner
- psykisk trygghet
- kommunikation
- emotionella faktorer
- sociala faktorer

Figur 7 Den pedagogiska miljön

Den pedagogiska miljön påverkas också av skolans organisation och administration.

I de nationella grunderna beskrivs den pedagogiska miljön.

Den pedagogiska miljön

Med den pedagogiska miljön, eller lärmiljön, förstås den miljö som undervisningen försiggår i – en helhet som består av fysiska, psykiska och sociala element.

Till den fysiska pedagogiska miljön hör speciellt skolans byggnader och lokaler samt undervisningsmaterial och läromedel. Hit hör vidare annan bebyggelse och den omgivande naturen. Studiemiljön och studieredskapen skall planeras och ordnas så att de ger möjlighet till användning av mångsidiga undervisningsmetoder och arbetssätt. Arbetsredskap, arbetsmaterial och bibliotekstjänster skall stå till elevens förfogande så att studierna kan ske både aktivt och självständigt. Utrustningen i lärmiljön skall stödja eleven i hans eller hennes utveckling till medlem av det moderna informationssamhället och ge eleven möjligheter att använda datorer och annan medieteknik och i mån av möjlighet, datanätverk. Man skall också fästa vikt vid det estetiska i den fysiska pedagogiska miljön.

Utformningen av den psykiska och sociala lärmiljön påverkas å ena sidan av kognitiva och emotionella faktorer hos den enskilda eleven, å andra sidan av faktorer som är förknippade med interaktion och mänskliga relationer.

Lärmiljön skall stödja elevens tillväxt och lärande. Den skall fysiskt, psykiskt och socialt vara trygg och stödja elevens hälsa. Målet är att stödja elevens inlärningsmotivation och nyfikenhet och främja hans eller hennes aktivitet, självstyrning och kreativitet genom att bjuda på intressanta utmaningar och problem. Lärmiljön skall ge eleven verktyg att ställa upp egna mål och bedöma sin egen verksamhet. Eleven kan ges möjlighet att delta i uppbyggandet och utvecklingen av sin egen pedagogiska miljö.

Lärmiljön skall också stödja en växelverkan såväl mellan läraren och eleven som mellan eleverna. Den skall främja dialog och leda eleverna att arbeta som medlemmar i en grupp. Målet är en atmosfär som är öppen, uppmuntrande, lugn och positiv. Ansvar för att upprätthålla en sådan atmosfär ligger såväl på läraren som på eleven.

De nationella grunderna talar om verksamhetskultur där vi valt att tala om skolkod.

Verksamhetskulturen

Skolans verksamhetskultur har en betydande inverkan på skolans fostran och undervisning och sålunda på lärandet. Målet är att skolans alla rutiner skall byggas upp så att de konsekvent stödjer skolan att nå målen för fostrings- och utbildningsarbetet.

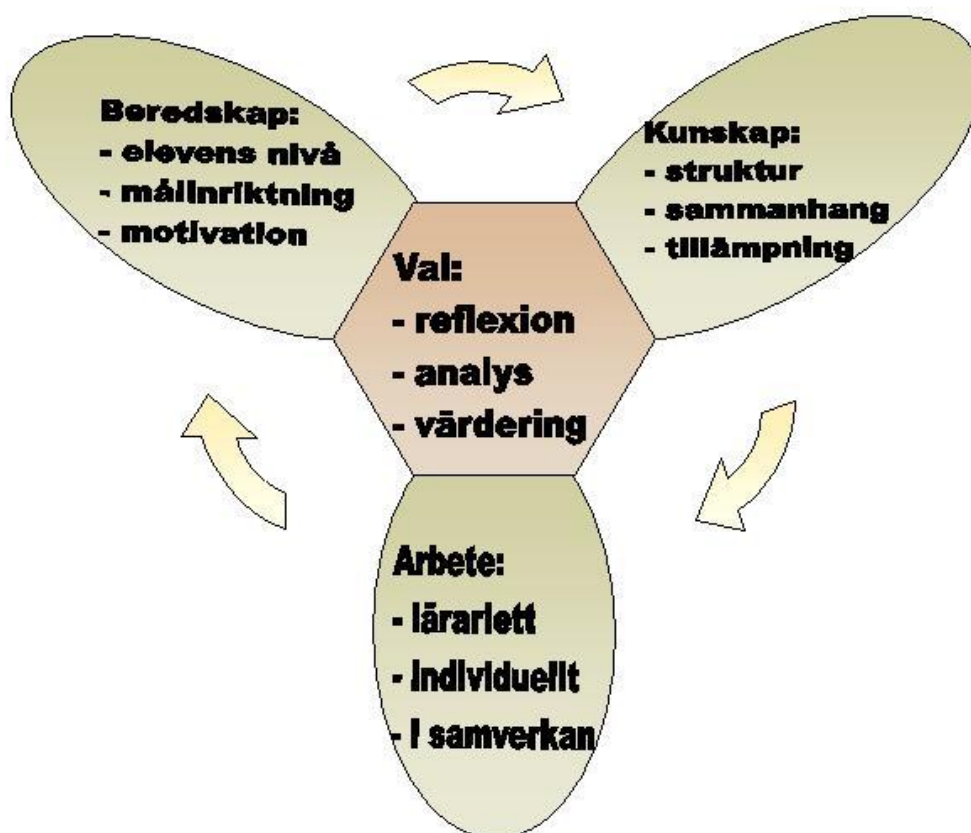
Till verksamhetskulturen hör alla skolans officiella och inofficiella regler, handlingsmönster och verksamhetsformer och de värderingar, principer och kriterier på vilka skolarbetets kvalitet vilar. Till verksamhetskulturen hör också verksamheten i skolan utanför lektionerna, såsom fester, temadagar och olika evenemang. Skolans mål för fostran, värderingar och ämnesshelheter skall konkretiseras i verksamhetskulturen. Målet är en verksamhetskultur som är öppen och interaktiv och som stödjer samarbetet såväl i skolan som med hemmen och samhället i övrigt. Också eleven skall ha möjlighet att vara med om att skapa och utveckla skolans verksamhetskultur.

3.3 Arbetsätt

Genom ett medvetet val av arbetsätt utvecklas elevens förmåga till lärande, tänkande och problemlösning. Lärarnas professionalitet styr valet av arbetsätt. I detta val tar läraren hänsyn till bland annat mål, innehåll, kunskapssyn, lärande och den pedagogiska miljön.

I Vasa övningsskola bygger lärsplaneringen på tematiserade 4-6 veckors perioder. Arbetet organiseras företrädesvis i lärarlag. Lärarlagen kan utformas utifrån olika utgångspunkter.

- Ämnesbaserade lärarlag
- Temabaserade lärarlag
- Profildidaktiska lärarlag
- Ämnesintegrerade lärarlag
- Årskursintegrerade lärarlag

Figur 8. Helhetsöversikt över lärarens planering av arbetsätt utgående från läroplanens mål och innehåll

I de nationella grunderna finns ett motsvarande avsnitt som rubricerats: Arbetsmetoder.

I undervisningen skall mångsidiga och ämnesspecifika arbetsmetoder användas med vars hjälp elevens inläring stöds och styrs. Arbetsmetodernas uppgift är att utveckla förmågan till inläring, tänkande och problemlösning, förmågan att arbeta och fungera socialt och till ett aktivt deltagande. Arbetsmetoderna skall främja utvecklingen av färdigheterna i informations- och kommunikationsteknik. Arbetsmetoderna skall också ge möjligheter till lek, skapande verksamhet och upplevelser som kännetecknar de olika åldersgrupperna.

Läraren väljer arbetsmetoderna. Lärarens uppgift är att undervisa eleven och leda hans eller hennes inläring och arbete både individuellt och i grupp.

Grunderna för valet av arbetssätt är att de skall

- *stimulera viljan att lära sig*
- *beakta att inläringen är en målinriktad process*
- *aktivera till målinriktat arbete*
- *främja utvecklingen av en organiserad kunskapsstruktur, inläringen av färdigheter och inövandet av dessa*
- *utveckla förmågan att hämta, tillämpa och bedöma kunskap*
- *stödja den inläring som sker i växelverkan mellan eleverna*
- *främja den sociala flexibiliteten och förmågan att dels samarbeta på ett konstruktivt sätt, dels ta ansvar för andra*
- *utveckla beredskapen att ta ansvar för och bedöma det egna lärandet, få respons som ger möjlighet att reflektera över den egna verksamheten*
- *hjälpa eleven att bli medveten om det egna lärandet och om sina möjligheter att påverka den*
- *utveckla elevens inlärningsstrategier och förmåga att tillämpa dem i nya situationer.*

Elevernas olika sätt att lära sig och såväl skillnaderna mellan pojkars och flickors utveckling som individuella skillnader i utveckling och bakgrund skall beaktas. Då undervisningen bedrivs i en sammansatt klass eller integrerad med förskoleundervisningen bör de olika årskursernas mål och särprägel beaktas.

Kapitel 4 Allmänt stöd för studierna

4.1 Samarbetet mellan hem och skola

Skolan upprätthåller aktiv kontakt med hemmen. Föräldrarna delges information om skolans arbete inför varje läsår och får regelbunden skriftlig information under terminerna. Enskild föräldrakontakt upprätthålls per telefon, e-post och genom utvärderingssamtal. Utvärderingssamtal hålls minst en gång per läsår. Samtalet mellan lärare, elev och vårdnadshavare föregås av en självvärdering. Självvärderingsblanketten, lärarnas värderingsblanketter och klassföreståndarens helhetssyn ligger till grund för utvärderingssamtalet. Även representanter ur skolans elevvårdsgrupp, antimobbingsgrupp och speciallärare kan initiera kontakt med enskilda föräldrar eller grupper av föräldrar. Skolan är öppen och vårdnadshavarna inbjuds till gemensamma presentationstillfällen, temakvällar, konserter och feststillfällen.

En god grund för kontakten mellan hem och skola är föräldraföreningen i F-6 och föreningen Hem och skola i årskurserna 7-9. Lärarna är representerade i föreningarnas styrelser. Föräldraföreningarna avgör hur de representeras i skolsamfundet. Verksamheten utgörs av föräldramöten och aktiviteter gemensamma för familjerna och klassens lärare. Föreningarna tar också initiativ som på olika sätt främjar skolans arbete och elevernas aktiviteter. Skolan stöder aktivt de verksamhetsmål som föräldraföreningen upptar.

4.2. Plan för elevens lärande

En plan för elevens lärande uppgörs för varje elev. Inom ramen för skolans administrationssystem används programmet Primus, där elevens studier för varje läsår

dokumenteras. Då Primus inte möjliggör skrivning av fri text utvecklas parallellt ett elektroniskt dokumentationssystem för uppgifter om elevens lärostig. Individuell läroplan tillämpas inom ramen för specialundervisningen.

4.3. Kontinuitet i elevens lärande

Inom Vasa övningsskola har inletts en övergång till sammanhållen grundutbildning. Läroplanen är gemensam för F-9 och de enskilda ämnenas läroplaner samt integrerade ämnesshelheter har uppgjorts gemensamt av lärare inom hela grundutbildningen. Sammanförandet av hela grundutbildningen under samma tak väntas ytterligare garantera kontinuiteten, då årskursövergångarna underlättas. Utvecklingsarbete sker på detta område.

I skolarbetet intar klassföreståndaren en central roll som garant för kontinuiteten i elevens lärande. Uppgiften förverkligas genom att klassföreståndaren en gång per termin sammankallar en konferens för de lärare som undervisar eleven. Klassföreståndaren är också den som följer upp och vidtar fortsatta åtgärder som kontakt till sakkunniga inom respektive område.

I de högre årskurserna samarbetar klassföreståndare och elevhandledare. Klassföreståndaren ansvarar för kontakten till hemmet medan elevhandledaren svarar för individuell och grupphandledning bland annat i valsituationer.

4.4 Stödundervisning

Elever som tillfälligt inte lyckas följa studietakten har rätt till stödundervisning. Läraren tar initiativ till stödundervisningen. Elevs eller vårdnadshavares initiativ behandlas av läraren. Stödundervisningen sker företrädesvis utanför schemalagd undervisning och förmedlas av elevens egen lärare, av en annan lärare eller studerande eller genom annat arrangemang.

4.5 Elevvård

Elevvårdens ansvarsområden är elevernas fysiska, psykiska och sociala välbefinnande .

Elevvårdens verksamhet syftar till att:

- främja trygghet, socialt ansvar och inbördes växelverkan i skolsamfundet
- ge stöd och handledning i förebyggande syfte
- främja samarbetet mellan skolan, hemmet, olika lokala stödnätverk och sakkunniga
- förebygga och agera i problem-, olycksfalls- och krissituationer

Elevvårdens arbete genomsyras av ambitionen att i ett så tidigt skede som möjligt förebygga, upptäcka, avhjälpa och eliminera hinder för lärandet, inlärningssvårigheter och andra problem i skolgången.

Elevvården är en del av skolsamfundets verksamhet vilket innebär ett ansvar för lärarna att delta i förverkligandet av elevvården. Elevvården förverkligas också i samarbete med de myndigheter som svarar för elevvårdstjänster och i samarbete med hemmet.

4.5.1 Trygghet, socialt ansvar och inbördes växelverkan i skolsamfundet

Följande verksamhetsområden främjar trygghet, socialt ansvar och inbördes växelverkan vid Vasa övningsskola:

- **Trivsel- och ordningsregler**

Trivsel och ordningsregler aktualiseras årligen. Reglerna diskuteras av lärare, elever och föräldrar. Reglerna fastställs av direktionen.

- **Rastkustodieringar**

Rastkustodieringen genomförs enligt schema som uppgörs på rektorernas ansvar. Vid behov arrangeras tillfälligt förstärkt övervakning.

- **Antimobbningsverksamhet**

Antimobbningsteamets uppgift är att förebygga, upptäcka och stoppa mobbning. Två antimobbningsteam utses för varje läsår. I åk F-6 består gruppen av två lärare och en speciallärare, i åk 7-9 av två lärare. Hälsovårdare och skolpsykolog ingår i båda grupperna. I antimobbningsteamet för F-6 ingår kamratstödare från årskurserna 3-6. En antimobbningsplan finns uppgjord. I antimobbningsteamet för F-6 ingår valda kamratstödare från årskurserna 3-6. De utbildas för sin uppgift. Alla nybörjare i förskolan och åk 1 kan ha en egen, personlig vänelev från högre årskurser.

- **Lärarmöten**

Rektorerna planerar in läsårets möten. Stadievisa lärarmöten ordnas regelbundet, där även frågor av elevvårdande karaktär finns med på föredragningslistan. Gemensamma möten för grundstadiets och gymnasiets lärare ordnas vid behov. Ledande rektor fungerar som sammankallare.

- **Övrig intern verksamhet**

Samplaneringsmöten med varierande teman hålls regelbundet. Utgångspunkten för gemensam planering, problematisering och reflektion kan vara: linjen, ämnet, enskild elev med särskilda behov, teman, gemensamma fester, temadagar, projekt...

- **Morgon- och eftermiddagsverksamhet** planeras i samarbete med Vasa stad.

4.5.2 Stöd och handledning

Personal och personalgrupper

Elevvården är en integrerad del av skolans arbete och den genomförs i samarbete med hemmen. Elevvårdsverksamheten strävar till att förebygga hinder för inläringen, att i god tid upptäcka problem och att göra upp planer för att avhjälpa problemen.

Arbets- och ansvarsfördelningen inom elevvården presenteras här i sammandrag. Mera detaljerade uppgiftsbeskrivningar finns i instruktioner. Det praktiska elevvårdsarbetet sker huvudsakligen stadievis F-6, 7-9. För alla som arbetar inom skolsamfundet gäller tystnadsplikt i frågor som rör elevvården.

- **Skolans rektorer**

I elevvårdgruppen fungerar rektor som ordförande. Enhetens rektor ansvarar för att alla i samfundet känner till innehållet i skolans planer för elevvård, antimobbning och krishantering. I samråd med de övriga medlemmarna i elevvårdsgruppen beslutar rektor om eventuell tilläggsresurs eller specialarrangemang för elever och klasser med speciella behov.

- **Lärare**

Varje lärare bär ansvar för att kontakta elevvårdsgruppen för att få och ge information. Det är i första hand klassföreståndaren som håller kontakt till vårdnadshavarna med information om elevens framsteg. Klassföreståndaren i F-6, ämneslärare i 7-9 samarbetar med specialläraren vid uppgörandet av individuella studieplaner för överförda elever. Dessa samverkar också vid uppföljning, revidering och utvärdering av individuella planer.

- **Elevvårdsgrupp**

Elevvårdsgruppen är ett yrkesövergripande elevvårdsteam som samordnar och utvecklar elevvårdsarbetet. Elevvårdsgruppen består av skolans rektor, speciallärare, skolpsykolog och skolhälsovårdare samt i åk 7-9 även studiehandledare.

- **Speciallärare**

Specialläraren har ett speciellt ansvar att följa med undervisningen av elever med inlärningssvårigheter och för elever som följer individuell läroplan. Specialläraren arbetar också för att alla skall få arbeta i en trygg inlärningsmiljö. Elever kan studera integrerat i klass, i smågrupp eller individuellt under speciallärarens ledning. I speciallärarens arbete läggs stor vikt vid det förebyggande arbetet på de lägre årskurserna.

- **Skolpsykolog**

Skolpsykologens arbete är inriktat på att stödja elevens psykiska utveckling.

- **Skolhälsovårdare**

Skolhälsovårdarens uppgift är att främja elevernas hälsa där preventiv hälsovård betonas. Målet är att stödja elevernas utveckling av en sund livsstil..

- **Elevhandledare**

I elevhandledarens arbetsuppgifter ingår individuell handledning och handledning i smågrupp. Främst diskuteras skolgången samt planer för fortsatta studier efter avslutad grundutbildning. Elevhandledaren har även undervisning i klass i samtliga årskurser samt ansvarar för PRAO-arrangemangen.

- **Skolgångsbiträde och assistent**

Skolgångsbiträdet arbetar i klass med elever som är i behov av särskilt stöd och hjälper eleven att delta i klassens verksamhet. Skolgångsbiträdet samverkar med ansvarig lärare.

Stödåtgärder

Vid inlärningsssvårigheter skall eleven få hjälp genom olika stödformer, som bestäms av svårigheternas art och omfattning. Det centrala är att upptäcka inlärningsssvårigheterna i god tid och inleda stödåtgärderna för att undvika inlärningsssvårigheternas negativa följder i elevens utveckling. Ett samarbete med vårdnadshavarna är i sådana fall viktigt. *Speciell vikt läggs vid det förebyggande arbetet.* Särskilt stöd i undervisningen behöver elever vilkas utveckling, tillväxt och inlärningsförutsättningar har försvagats på grund av skada, sjukdom eller funktionsstörning. Särskilt stöd ges också till elever vilkas psykiska och sociala tillstånd kräver stöd. Samma gäller elever med riskfaktorer som anknyter till inlärningsfärdigheterna och som konstaterats av undervisnings- och elevvårdsexpertis samt vårdnadshavare. *En förutsättning för detta är ett nära samarbete inom elevvården och med Vasa stad.*

Eleverna i de olika årskurserna genomgår årligen standardiserade diagnoser. På basen av dessa utförs en djupare diagnostisering av enskilda elever. Diagnoserna, jämsides med observation av elevens roll i olika system, såsom hemmiljö, skolmiljö och kamratkrets, ger riktlinjer för en bedömning av svårigheternas art och omfattning och stöder uppgörandet av åtgärdsprogram. Denna elevkännedom är också ett viktigt redskap i samband med övergången mellan årskurserna.

Alla elever som är i behov av särskilt stöd kan ges stödundervisning. Elevens studier skall stödjas på olika sätt i enlighet med arten och omfattningen av inlärningsssvårigheten. Eleven ges specialundervisning på deltid om enbart stödundervisning inte räcker. Om undervisning inte kan ges på annat sätt skall eleven tas in eller överföras till specialundervisning. Lärokurserna och undervisningsarrangemangen samt stödtjänsterna inom undervisningen fastställs då i en individuell plan för hur undervisningen skall anordnas.

- **Specialundervisning på deltid**

Elev med lindriga inlärnings- eller anpassningssvårigheter som i samband med den övriga undervisningen är i behov av särskilt stöd för att förbättra sina inlärningsförutsättningar skall ges specialundervisning på deltid. Specialundervisning på deltid anordnas som parallellundervisning i samband med den övriga undervisningen, som arbete i smågrupper eller individuellt och den skall på ett målinriktat sätt anknytas till den övriga undervisning som eleven får. Vid behov uppgörs en plan för elevens lärande, som kan uppgöras i samråd med vårdnadshavaren, lärarna och andra sakkunniga. Specialundervisning på deltid kan även ges till en elev som har tagits in eller överförs till specialundervisning. En invandrarelev som har inlärningsssvårigheter har samma rätt till specialundervisning som övriga elever. Elever med annat modersmål än skolspråket får däremot inte automatiskt specialundervisning av språkliga skäl.

- **Överföring till specialundervisning**

Syftet med specialundervisningen är att hjälpa och stödja eleven så att han eller hon har likvärdiga möjligheter att fullgöra sin läroplikt enligt egna förutsättningar tillsammans med sina jämnåriga *och förvärva basfärdigheter för en fortsatt utbildning.* Utgångspunkten är elevens starka sidor samt individuella inlärnings- och utvecklingsbehov. Undervisningen skall stödja elevens initiativförmåga och självförtroende. Specialundervisningen förutsätter beslut om var, när och i vilken miljö

undervisningen skall ske, om olika aktiviteter samt resurser som avsatts för att genomföra dem. Om det inte är möjligt för eleven att studera i enlighet med övrig undervisning eller om det inte med tanke på elevens utveckling kan anses ändamålsenligt, ordnas undervisningen helt eller delvis i en grupp för specialundervisning, vilket vanligen sker i samarbete med Vasa stad.

Målet är i första hand att stödja elevens studier så att det är möjligt att nå målen för den allmänna lärokursen. Om eleven trots stödåtgärder inte når målen enligt den allmänna lärokursen, individualiseras lärokursen.

Innan en elev befrias från att avlägga en lärokurs är ett första alternativ att individualisera lärokursen. En individualisering av lärokursen förutsätter ett beslut om att eleven överförs till specialundervisning. Individualiseringen kan gälla hela lärokursen i den grundläggande utbildningen eller endast enskilda läroämnen. För att en elev skall bli befriad från att avlägga en lärokurs krävs tungt vägande skäl. En elev som befriats från att studera ett visst läroämne skall få undervisning i andra läroämnen eller handledd verksamhet så att hans eller hennes antal årsveckotimmar inte minskas.

Undervisning av elev som överförs till specialundervisning kan enligt statsrådets förordning 1435/2001 9 § delvis ordnas på annat sätt än vad som fastslagits i skolans timfördelning om det med beaktande av elevens inlärningsförutsättningar kan anses motiverat. I den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas fastställs då de läroämnen i vilka elevens studieprogram avviker från skolans timfördelning.

Undervisningen av en elev som överförs till specialundervisning omfattas antingen av den allmänna läroplikten eller av förlängd läroplikt i enlighet med vad som slagits fast i beslutet om överföring till specialundervisning. I undervisningen av en elev som omfattas av förlängd läroplikt kan läroämnen sammanslås till läroämnesshelheter. Läroämnesshelheter kan bildas av läroämnen som är gemensamma för alla samt av valfria ämnen på sätt som fastslås i läroplanen.

Om eleven inte längre är i behov av specialundervisning skall beslut fattas om överföring till allmän undervisning.

- **Individuell plan för hur undervisningen skall ordnas**

För varje elev som tagits in eller överförs till specialundervisning skall det utarbetas en individuell plan för hur undervisningen skall anordnas (IP) som baserar sig på den godkända läroplanen. Planen skall innehålla följande uppgifter enligt vad som krävs för en individualisering av undervisningen:

- en beskrivning av elevens inlärningsförutsättningar och starka sidor, av särskilda behov i anslutning till lärandet samt av de utvecklingsbehov vad gäller undervisnings- och den pedagogiska miljön som de förutsätter
- målsättningar för undervisning och inläring på kort och lång sikt
- antalet årsveckotimmar i läroämnen som ingår i elevens studieprogram
- en förteckning över läroämnen, där elevens studier avviker från lärokurser enligt den övriga undervisningen
- mål och centralt innehåll i de läroämnen där eleven har en individuell lärokurs
- principerna för uppföljning och bedömning av elevens framsteg

- tolknings- och assistenttjänster som deltagandet i undervisningen förutsätter, övriga undervisnings- och elevvårdstjänster, kommunikationssätt samt speciella hjälpmedel och läromedel
- en beskrivning av undervisningsarrangemangen i samband med övrig undervisning och/ eller specialundervisning i grupp
- personer, som hjälper till att ordna undervisnings- och stödtjänster för eleven samt deras ansvarsområden
- uppföljning av hur stödtjänsterna förverkligas

Syftet med den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas är att långsiktigt stödja elevens individuella lärandeprocess. I denna plan antecknas erfarenheter av undervisningsarrangemang, handlingssätt och stödtjänster som utgjort stöd för elevens inläring och utveckling.

Bedömningen av eleven grundar sig på den allmänna lärokursen eller på den lärokurs som har fastställts för eleven i den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas.

I uppgörandet av den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas deltar i ett yrkesövergripande samarbete elevens lärare, sakkunniga inom elevvården samt i mån av möjlighet elevens vårdnadshavare.

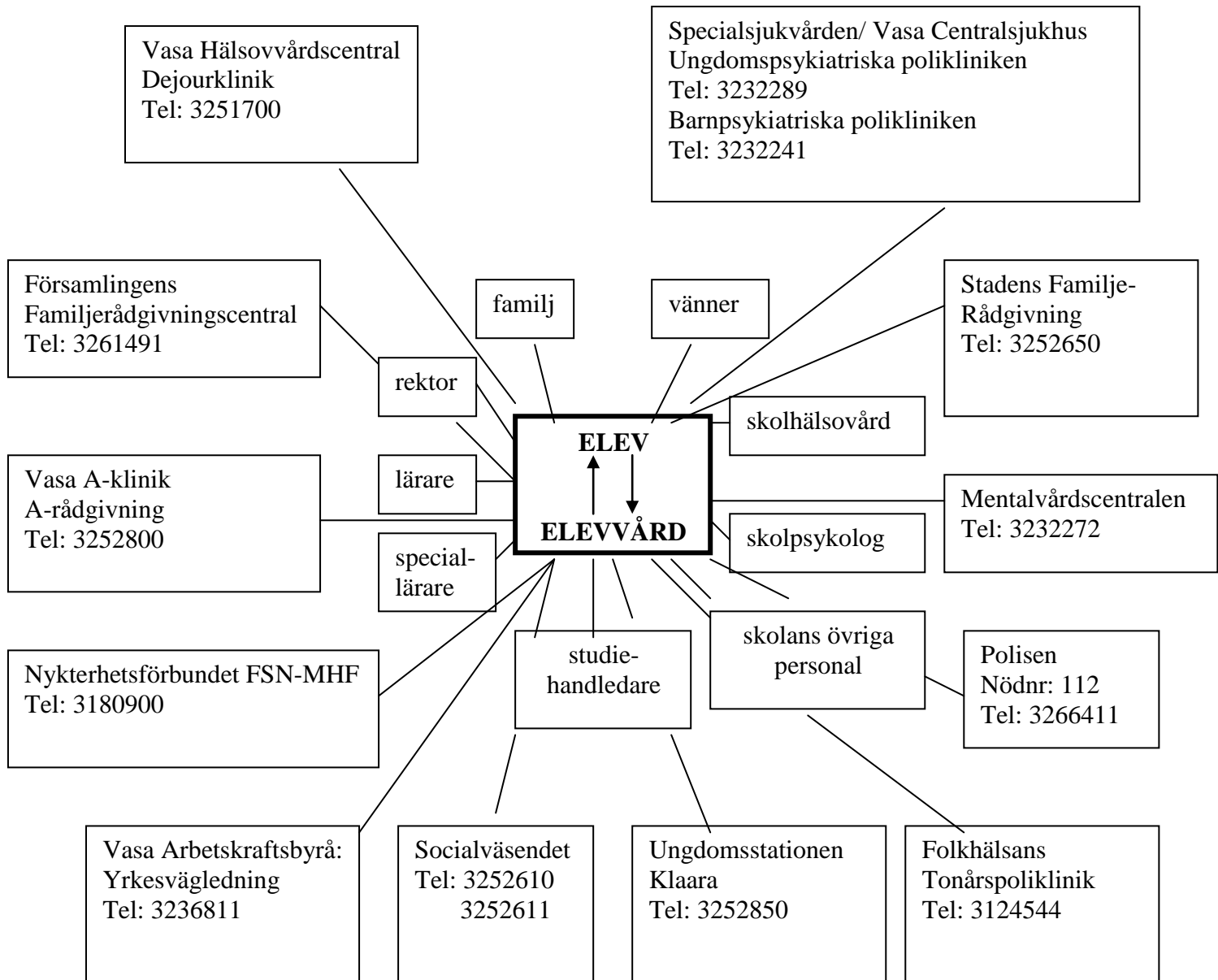
Genomförandet av den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas skall bedömas och uppföljas regelbundet och i synnerhet då eleven övergår från förskoleundervisningen till den grundläggande utbildningen, från en klass och en skola till en annan under den grundläggande utbildningen samt vid övergången från den grundläggande utbildningen till andra stadiet.

4.5.3 Samarbetet mellan skolan, hemmet, olika lokala stödnätverk och sakkunniga

Elevvården genomförs i samarbete med hemmen. En förutsättning för elevvården är att skolan samarbetar med hemmen. Skolan måste ta initiativ till samarbetet. Föräldrarna har också möjlighet att per telefon kontakta lärare eller personer ur elevvårdsgruppen. Elevvårdsgruppen tar inte kontakt med föräldrar utan en elevs vetskap (gäller äldre elever). En grundläggande kontakt mellan hem och skola är utvärderingssamtal. Utvärderingssamtalen syftar till att gemensamt samtala om hur elevens kunskapsmässiga och sociala utveckling bäst kan stödjas. Andra former för samarbete är föräldramöten och kontakt med enskilda föräldrar.

När en elev inte mår bra är det elevvårdens uppgift att göra en noggrann bedömning av läget och sätta in de åtgärder som behövs för att stödja eleven och dennes familj. Elevvården bör samarbeta med olika organisationer och myndigheter utanför skolan för att eleven skall kunna få den hjälp han/hon behöver. Samarbetet mellan olika sakkunniga och hemmet samt lokala stödnätverk är viktigt, framför allt samarbetet mellan skolsektorn och social - hälsovårdssektorn på alla nivåer. Även samarbetet med specialisttjänster såsom mentalvård och missbrukarvård poängteras.

ELEVVÅRDENS NÄTVERK

Figur: Elevvårdens nätverk

4.5.4 Förebyggande av problem-, olycksfalls- och krissituationer

Vasa övningsskola har en utarbetad säkerhetsplan och krisplan, en för varje stadium.

4.6 Klubbverksamhet

För att stöda fostran och undervisning ordnar skolan i samråd med andra intressegrupper och ekonomiska förutsättningar klubbverksamhet

4.7 Samarbetet mellan Vasa övningsskola och Vasa stad

Vasa övningsskola som upprätthålls av staten samarbetar med Vasa stads skolväsen såväl i lagstadgade som i övriga gemensamma ärenden. Till det lagstadgade samarbetet hör, skolhälsovård, tandvård och läropliktsövervakning. Exempel på samarbete om gemensamma ärenden är skolans läsårstider, läroplan, elevvårdsfrågor samt förskolan och dagvården

Kapitel 5 Undervisning av elever med invandrabakgrund

I undervisningen av elever med invandrabakgrund följs läroplanen för den grundläggande utbildningen med beaktande av elevens bakgrund och utgångsläge. Särskilt fästes vikt vid elevens språkliga utveckling och färdigheter.

Kapitel 6 Elevbedömningen

6.1 Utvärdering

Utvärdering baserar sig på lag (628/1998) och förordning (852/1998) för den grundläggande utbildningen samt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen som utbildningsstyrelsen fastslagit genom föreskrift/0112004/16.1.2004. Avsikten med utvärderingen av utbildningen är att säkerställa att lagens syfte nås, att stödja utvecklingen av utbildningen och att förbättra förutsättningarna för inläring. Vasa övningsskola som utbildningsanordnare skall utvärdera verksamheten och bedöma vilken verkan utbildningen har. Utvärderingen är en del av Vasa övningsskolas kvalitetssäkringssystem ([Länk: Utvärderingsstrategier vid Vasa övningsskola](#)). Vasa övningsskola deltar också i extern utvärdering. Externa utvärderare är bland annat utbildningsstyrelsen och det nationella utvärderingsrådet. Inom utvärderingen intar elevbedömningen en särställning då den är nära och direkt kopplad till läroplanens mål och innehåll genom profilerna och kriterierna för goda kunskaper.

6.2 Elevbedömning

Elevbedömningen omfattar lärarens bedömning av eleverna. Vid elevbedömningen beaktas också elevernas självvärdering. En faktor i helhetssynen på elevbedömningen är också den dialog mellan lärare, elever och föräldrar, som sker i form av gemensamma utvärderingssamtal.

Lärarens bedömning av eleven skall vara mångsidig och kontinuerlig samt omfatta både inläring och arbete. Bedömningen omfattar vanligen tre olika delar:

- Bedömda prestationer i form av prov, projekt, rapporter eller dylikt
- Kontinuerligt arbete i form av häfte, pärm, portfolio eller dylikt
- Elevens arbetsprocess som består av *planering, reglering, genomförande* och *utvärdering*.

Grunden för bedömningen beskrivs ämnes- och kursvis i läroplanen. Läraren bedömer också elevens uppförande.

I Utbildningsstyrelsens grunder särskiljs två typer av elevbedömning:

- **Bedömningens uppgift under studiernas gång** är att handleda och sporra eleven i studierna och att beskriva hur väl eleven har nått de mål som ställts för fostran och lärande. Bedömningens syfte är att hjälpa eleven att bilda sig en realistisk uppfattning om sitt lärande och sin utveckling och på så sätt också stödja personlighetens tillväxt.
- Syftet med **slutbedömningen** är att fastställa hur väl eleven har nått målen i de olika läroämnena i den grundläggande utbildningens lärokurs då studierna avslutas.

Bedömning av kunskaper och färdigheter

För varje läroämne eller kurs beskrivs i läroplanen målen och kriterierna. Elevbedömningen under studiernas gång relateras till profilen för goda kunskaper i de enskilda läroämnena. Bedömningen i slutskedet av den grundläggande utbildningen baserar sig på kriterierna för vitsordet 8 i slutbedömningen. Vid slutbedömningen för avgångsbetygets slutvitsord beaktas elevens studier under årskurserna 8 och 9. För ämnen som inte undervisas gemensamt i årskurserna 8 och 9 ges ett slutvitsord som grundar sig på studier under de 1-2 sista årens studier i ämnet.

Profilen för goda kunskaper anger kriterierna för vitsordet 8. För varje ämne finns årskursvis eller kursvis beskrivna profiler för goda kunskaper. Övriga vitsord relateras till detta så att elevens inlärningsresultat motsvarar vitsordet:

Utmärkta kunskaper och färdigheter (10)

Om eleven når högre än den nivå som så gott som alla kriterier i läroämnet anger och dessutom uppvisar ett äkta intresse för studier på läroämnets område.

Berömliga kunskaper och färdigheter(9)

Om eleven enligt de flesta kriterierna i ämnet överskrider den fastslagna nivån.

Goda kunskaper och färdigheter(8)

Om eleven uppvisar det kunnande som kriterierna i ämnet anger; en del ouppnådda kriterier kan kompenseras genom överträffad nivå för andra.

Nöjaktiga kunskaper och färdigheter (7)

Om eleven uppvisar sådant kunnande som de flesta ämneskriterierna förutsätter.

Försvarliga kunskaper och färdigheter(6)

Om eleven uppvisar ett sådant kunnande som en del kriterier förutsätter.

Hjälpliga kunskaper och färdigheter(5)

Om eleven strävar efter att uppnå kriterienivån i ämnet, fastän han bara i någon utsträckning kan uppvisa det kunnande som kriterierna förutsätter.

Bedömning av elever som är i behov av särskilt stöd

Vid bedömningen av en elev som förts över till specialundervisning skall lindriga inlärningssvårigheter beaktas. Vid bedömningen bör användas sådana metoder genom vilka eleven på bästa möjliga sätt kan påvisa sina kunskaper.

Grunderna för bedömningen av en elev som förts över till specialundervisning fastställs i den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas (IP) som görs upp för eleven.

Om det i den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas har bestämts att eleven skall genomgå den grundläggande utbildningen enligt den allmänna läroplanen skall elevens prestationer bedömas i relation till målen för den allmänna lärokursen och till profilerna för goda kunskaper.

Om det i den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas har bestämts att eleven i ett eller flera läroämnen studerar enligt en individuell lärokurs, bedöms elevens prestationer enligt de mål som fastställts för honom eller henne i den individuella planen. I sådana fall bedöms elevens kunskaper inte enligt de profiler för goda kunskaper som fastställts i grunderna för läroplanen.

I läroämnen som studeras enligt en individuell lärokurs kan verbal bedömning användas i alla årskurser.

Bedömning av elever med invandrabakgrund

Vid bedömningen av olika läroämnen för elever med invandrabakgrund skall elevens bakgrund och den kunskap i svenska som så småningom utvecklas beaktas. I bedömningen av eleven skall mångsidiga, flexibla bedömningsmetoder som anpassats till elevens situation användas så att han eller hon kan visa sina kunskaper utan att avseende fås vid eventuella brister i kunskaperna i svenska. Bedömningen av en elev med invandrabakgrund kan vara verbal under hela den grundläggande utbildningen med undantag av slutbedömningen.

Bedömning av arbete

Bedömningen bygger på de mål som uppställts för arbetet inom olika läroämnen och omfattar elevens förmåga att planera, reglera och genomföra sitt arbete.

Vid bedömningen av elevens arbetsprocess beaktas bland annat:

- motivation, vilja och attityder
- målmedvetenhet och målinriktning
- ansvarsfullhet
- samarbete
- initiativ, kreativitet och problemlösning

Bedömning av arbetet ingår i vitsordet för läroämnet i årskurserna 4-9. I årskurserna 1-3 avges separat bedömning av arbetet.

Elevens *självvärdering* utgör en del av arbetsprocessen. Som en del av skolans fostran medvetandegörs eleverna om processens olika skeden som krävs för meningsfull självvärdering. Elevens självvärdering kan ingå i lärarens bedömning.

Lärarens bedömning av arbetet och elevens självvärdering intar en central roll vid utvärderingssamtal.

Bedömning av uppförande

Bedömningen av elevens uppförande sker med sifferbedömning från årskurs 1. Alla lärare som undervisat en elev deltar i bedömningen av elevens uppförande. Bedömningen av uppförandet fastställs vid lärarmöte på basen av medeltal av avgivna vitsord och på klassföreståndarens beredning. Klassföreståndaren kan i sin beredning höja eller sänka

vitsordet med ett steg. Hela vitsordsskalan kan användas. Till åtskillnad från ämnesvisa bedömningen utgår profilen för gott uppförande från vitsordet 9. (GrL§35, elevens skyldigheter och GrL§36, disciplin samt Grf§17, disciplinära straff (*som länkar*)).

Skolans ordningsregler reglerar det dagliga arbetet och ligger till grund för kriterierna för gott uppförande. Ordningsreglerna är uppgjorda på basen av skolans värdegrund och målen för skolans fostran. Profilen för gott uppförande (vitsordet 9) är att eleven:

- visar respekt och tolerans
- uppskattar sitt eget och andras lärande
- tar ansvar för skolmiljön
- uppträder vänligt och artigt
- använder ett vårdat språk

Vitsord:

- 10 Eleven når i sitt uppförande högre än den nivå som profilen för gott uppförande anger
- 9 Elevens uppförande motsvarar profilen för gott uppförande
- 8 Elevens uppförande kommer nära profilen för gott uppförande
- 7 Elevens uppförande avviker från profilen för gott uppförande
- 6 Elevens uppförande visar återkommande avvikelser från profilen för gott uppförande
- 5 Elevens uppförande avviker gravt från profilen för gott uppförande och förhåller sig nonchalant till regler och anvisningar

Underkänt vitsord ges elev vars uppförande systematiskt och gravt avviker från profilen för gott uppförande.

För vitsordet 7 eller lägre protokollförs motiveringarna till bedömningsmötets beslut.

Bedömningen av elevens uppförande utgör en del av helhetssynen på elevens lärande. Det är därför viktigt att bedömning med lägre vitsord tydligt kopplas till elevvårdsarbetet.

Utvärderingssamtal

Information till hemmen om lärarnas bedömning av elevernas kunskaper och färdigheter, arbete och uppförande ges regelbundet som ett inslag vid utvärderingssamtal.

6.3 Betyg

Inom Vasa övningsskola utfärdas betyg enligt följande:

- I årskurserna 1-6 ges läsårsbetyg vid vårterminens slut. Läsårsbetyget innehåller också bedömning av uppförandet. I årskurserna 1-3 är bedömningen verbal förutom i modersmål, matematik och uppförande som bedöms med sifferbetyg. På betyget antecknas om eleven uppflyttas eller kvarstannar. Som komplement till betyg ges skriftlig rapport 1-2 gånger per läsår.
- I årskurserna 7-9 ges mellanbetyg i form av periodbetyg med bedömning av de kurser som avslutas vid periodens slut. Efter period 3 och 6 ges också vitsord för uppförande. I årskurs 7-8 utgör betyget för period 6 samtidigt läsårsbetyg med anteckning om

uppflyttning eller kvarstanning. Avgångsbetyg med slutbedömning avges efter slutförd grundutbildning.

Kapitel 7 Integrering och temaområden

Undervisningen kan vara ämnesindelad eller integrerad. Målet med den integrerade undervisningen är att lära ut förmågan att betrakta företeelser ur olika vetenskapsgrenars synvinkel genom att bygga upp helheter och betona de allmänna målen för fostran och utbildning.

Temaområdena är sådana centrala områden inom skolans fostran och undervisning, vars mål och innehåll ingår i många läroämnena. De kan beskrivas som teman som integrerar fostran och undervisning. Genom dem svarar skolan på de utmaningar som möter eleven i dagens samhälle.

Temaområdena beskrivs allmänt i denna punkt, men de har även lyfts in i de olika läroämnena och beskrivs enligt de perspektiv som karakteriserar läroämnet och på ett sätt som elevens utvecklingsskede förutsätter. I läroplanen finns temaområdena med i beskrivningen av de gemensamma och valfria läroämnena och i gemensamma evenemang. Dessutom syns de i skolans verksamhetskultur.

1. ATT VÄXA SOM MÄNNISKA

Syftet med temaområdet Att växa som människa, som genomsyrar hela undervisningen, är att stödja elevens hela utveckling och livskompetens. Målet är att skapa en uppväxtmiljö som å ena sidan skall stödja utvecklingen av individualiteten och en sund självkänsla och å andra sidan elevens utveckling som samhällsmedlem med jämlikhet och fördragsamhet som utgångspunkt.

MÅL

Eleven skall

- *lära sig att förstå sin fysiska, psykiska och sociala tillväxt och sin unika individualitet*
- *lära sig att bedöma det etiska i sitt handlande och att känna igen vad som är rätt och fel*
- *lära sig att förstå vad estetiska upplevelser betyder för livskvaliteten*
- *lära sig att se sin egen inlärningsstil och utveckla sig själv som lärande individ*
- *lära sig att verka som medlem i en grupp och i en gemenskap.*

CENTRALT INNEHÅLL

- *faktorer som inverkar på den fysiska, psykiska och sociala tillväxten, att identifiera och hantera känslor, faktorer som inverkar på vitaliteten och kreativiteten*
- *rättvisa, jämlikhet*
- *estetiska iakttagelser och tolkning av estetiska fenomen*
- *inlärningsfärdigheter och långsiktig, målinriktad självutveckling*
- *att ta hänsyn till andra, rättigheter, skyldigheter och ansvar som gruppmedlem, olika samarbetsformer*

2. KULTURELL IDENTITET OCH INTERNATIONALISM

Syftet med temaområdet Kulturell identitet och internationalism är att hjälpa eleven att förstå den finländska och den europeiska kulturidentitetens karaktär, att finna sin egen kulturidentitet och att utveckla sin förmåga till växelverkan mellan olika kulturer och till internationalism.

MÅL

Eleven skall

- *lära sig känna och uppskatta det egna andliga och materiella kulturarvet och lära sig betrakta den finlandssvenska och finska kulturidentiteten som en del av en specifikt finsk, nordisk och europeisk kultur*
- *lära sig förstå rötterna och mångsidigheten i den egna kulturen och lära sig att se sin egen generation som den som för kulturarvet vidare och utvecklar tidigare generationers levnadssätt*
- *bekanta sig med andra kulturer och livsåskådningar och få beredskap att fungera i ett mångkulturellt samhälle och i internationellt samarbete*
- *lära sig att förstå faktorer som bidrar till kulturidentiteten och deras betydelse för individen och samhället.*

CENTRALT INNEHÅLL

- *den egna kulturen, hembygdens kultur, det finländska, det nordiska och det europeiska*
- *andra kulturer och kulturell mångfald*
- *mänskliga rättigheter och förutsättningar för förtroende mellan människogrupper, för inbördes uppskattning och för ett framgångsrikt samarbete*
- *internationalism inom olika livsområden och förmåga till internationell växelverkan*
- *betydelsen av seder och bruk*

3. KOMMUNIKATION OCH MEDIEKUNSKAP

Syftet med temaområdet Kommunikation och mediekunskap är att utveckla uttrycksförmågan och interaktionsfärdigheterna, främja förståelsen för mediernas ställning och betydelse och att utveckla förmågan att använda media. De kommunikativa färdigheter som betonas är delaktighet, växelverkan och gemenskap. Eleven skall öva sig i mediekunskap både som användare och producent.

MÅL

Eleven skall

- *lära sig att uttrycka sig mångsidigt och ansvarsfullt och att tolka andras sätt att kommunicera*
- *lära sig att utveckla sin förmåga att hantera information och att jämföra, välja och utnyttja den information som han eller hon har sökt fram*
- *lära sig att förhålla sig kritiskt till innehållet i den information som förmedlas av medierna och att begrunda hithörande etiska och estetiska värden i kommunikationen*
- *lära sig att skapa och förmedla information och att utnyttja media ändamålsenligt*
- *lära sig att använda olika slag av medier och medieteknik både i informationssökning, informationsförmedling och i olika interaktionssituationer.*

CENTRALT INNEHÅLL

- *att uttrycka egna känslor och tankar, olika uttryckssätt och deras användning i olika situationer*
- *analys och tolkning av innehållet i och avsikten med informationen, en föränderlig kommunikationsmiljö och mediemångfald*
- *mediernas roll och inflytande i samhället, världens förhållande till verkligheten såsom den beskrivs i medierna*
- *samarbetet med media*
- *källkritik, dataskydd och yttrandefrihet*
- *medietekniska redskap och allsidig användning av dem och webbetik*

4. DELTAGANDE, DEMOKRATI OCH ENTREPRENÖRSKAP

Syftet med temaområdet Deltagande, demokrati och entreprenörskap är att hjälpa eleven att se samhället ur olika aktörers synvinkel, att utveckla de färdigheter som eleven behöver för att delta i samhällsverksamhet och att skapa en grund för entreprenörmässiga handlingssätt. Skolans lärmiljö och verksamhetsformer skall stödja elevens utveckling till en självständig, företagsam, målmedveten, samarbetskunnig och aktiv medborgare och stödja eleven i att bilda sig en realistisk bild av sina möjligheter att påverka.

MÅL

Eleven skall

- *lära sig att förstå skolgemenskapens, den offentliga sektorns, näringslivets och olika organisationers betydelse, verksamhetsformer och behov och att se detta ur ett samhällsnyttigt perspektiv*
- *lära sig att bilda sig en egen uppfattning i olika frågor genom att utnyttja olika slags expertis*
- *lära sig att delta i samhällsverksamhet på ett ändamålsenligt sätt och att ta ansvar för skötseln av gemensamma angelägenheter i sin skola och i närsamhället*
- *lära sig att möta och hantera förändringar, osäkerhet och konflikter och att verka på ett företagsamt och initiativrikt sätt*
- *lära sig att handla innovativt och på lång sikt för att nå ett mål och att bedöma den egna verksamheten och dess påverkan*
- *lära sig om arbetsliv och företagsverksamhet och inse deras betydelse för individen och samhället.*

CENTRALT INNEHÅLL

- *grundläggande kunskaper om skolsamfundets, den offentliga sektorns, näringslivets och olika organisationers verksamhet och arbetsfördelning*
- *demokratins betydelse i gemenskapen och samhället*
- *olika sätt att delta och påverka i medborgarsamhället*
- *olika sätt att bilda nätverk för att främja den egna och den gemensamma välfärden*
- *olika sätt att delta och påverka i den egna skolan och livsmiljön och bedöma verkningarna av sitt eget handlande*
- *företagsamhet och dess betydelse för samhället, baskunskaper om företagsamhet som yrke och att stifta bekantskap med företagsverksamhet*

5. ANSVAR FÖR MILJÖ, VÄLFÄRD OCH EN HÅLLBAR UTVECKLING

Syftet med temaområdet *Ansvar för miljö, välfärd och en hållbar utveckling* är att öka elevens förutsättningar och motivation att verka för miljöns och människans välfärd. Målet för den grundläggande utbildningen är att fostra miljömedvetna medborgare som vill engagera sig i arbetet för en hållbar livsstil. Skolan skall lära eleven framtidstänkande och hur de kan bygga framtiden på ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt hållbara lösningar.

MÅL

Eleven skall

- lära sig att förstå nödvändigheten av miljövard, förutsättningarna för människans välfärd och förhållandet dem emellan
- lära sig att varsebli förändringar i miljön och i människors välbefinnande, att utreda orsaker och förutse följder och att verka till förmån för livsmiljön och för att öka välfärden
- lära sig att bedöma sin egen konsumtion, vilken inverkan det egna handlingssättet har och att tillägna sig sådana handlingssätt som en hållbar utveckling förutsätter
- lära sig att främja välfärden i sitt samhälle och att förstå hoten mot och möjligheterna till välfärd på global nivå
- lära sig att förstå att individen genom sina val formar såväl sin egen som vår gemensamma framtid, att verka på ett uppbyggande sätt för en hållbar utveckling.

CENTRALT INNEHÅLL

- en ekologiskt, ekonomiskt, kulturellt och socialt hållbar utveckling i den egna skolan och livsmiljön
- individens och samhällets ansvar för tillståndet i livsmiljön och för människornas välfärd
- miljövärden och en hållbar livsstil
- ekologisk effektivitet i produktion och samhälle och i dagliga handlingssätt, en produkts livscykel
- kontroll över sin egen ekonomi och sitt eget konsumtionsbeteende, möjligheter att påverka som konsument
- en önskvärd framtid, val och verksamhet som en sådan förutsätter

6. TRYGGHET OCH TRAFIKKUNSKAP

Syftet med temaområdet *Trygghet och trafik kunskap* är att lära eleven att inse trygghetens fysiska, psykiska och sociala dimensioner samt att handleda eleven till ett ansvarsfullt beteende. Den grundläggande utbildningen skall ge eleven färdigheter som hör samman med åldern för att verka trygghetsfrämjande i olika arbetsmiljöer och situationer.

MÅL

Eleven skall

- lära sig att känna igen säkerhets- och hälsorisker, att förutse och undvika farliga situationer och att handla på ett sätt som främjar hälsa och trygghet
- lära sig att främja icke-våld och handla konstruktivt i mobbningsituationer
- lära sig att handla ändamålsenligt i olycksfalls- och krissituationer
- lära sig att bete sig ansvarsfullt och tryggt i trafiken

- lära sig att påverka säkerheten i trafikmiljön och i sin arbetsmiljö
- lära sig om samhällets olika välfärdstjänster.

CENTRALT INNEHÅLL

- att skydda sig mot olyckor, alkohol och droger och kriminalitet i den egna livsmiljön
- arbets säkerhet och miljöskydd
- handlingsmodeller som främjar hälsa, trygghet, icke-våld och fred
- våldets dimensioner i närmiljön och samhället
- centrala trafikregler och olika slags trafikmiljöer
- trafikbeteende som tar hänsyn till andra, säkerhet och säkerhetsanordningar i trafikmiljön
- att kartlägga farliga ställen i närmiljön och att förbättra säkerheten
- trygghetsfrämjande tjänster
- att främja trygghet genom samarbete mellan hem och skola

7. MÄNNISKAN OCH TEKNOLOGIN

Syftet med temaområdet Människan och teknologin är att hjälpa eleven att förstå människans förhållande till teknologin och att se teknologins betydelse i vårt vardagsliv. Den grundläggande utbildningen skall ge baskunskaper om teknologin, dess utveckling och inflytande, ge handledning i förnuftiga val och väcka frågor om etik, moral och jämlikhet i anknytning till teknologin. I undervisningen skall man utveckla förmågan att förstå principerna för olika redskap, apparater och maskiner och lära eleverna hur de används.

MÅL

Eleven skall

- lära sig att förstå teknologin, dess utveckling och inflytande på olika livsområden och sektorer i samhället och miljön
- lära sig att använda teknologi på ett ansvarsfullt sätt
- lära sig att använda informationsteknisk apparatur och IT-program och att använda datanät för olika ändamål
- lära sig att ta ställning till teknologiska val och bedöma framtida följder av aktuella teknologiska val.

CENTRALT INNEHÅLL

- teknologin i vardagslivet, i samhället och i det lokala produktionslivet
- den teknologiska utvecklingen och faktorer som påverkar denna utveckling i olika kulturer, på olika livsområden och under olika tider
- att utveckla, bedöma och ställa upp modeller för teknologiska idéer och olika produkters livscykel
- användning av informationsteknik och datanät
- frågor om etik, moral, välfärd och jämlikhet
- framtidens samhälle och teknologin

Kapitel 8 Undervisningens mål och centrala innehåll

- 8.1 Modersmål och litteratur
 - *Svenska som modersmål*
 - *Svenska som andraspråk*
 - *Modersmålsundervisning för invandrare*
- 8.2 Det andra inhemska språket: Finska
- 8.3 Främmande språk
 - *Engelska*
 - *Franska som A-språk*
 - *Franska som B-språk*
 - *Tyska som A-språk*
 - *Tyska som B-språk*
- 8.4 Matematik
- 8.5 Miljö- och naturkunskap
- 8.6 Biologi och geografi
- 8.7 Fysik och kemi
- 8.8 Hälsokunskap
- 8.9 Religion
 - *Den evangelisk-lutherska religionen*
 - *Den ortodoxa religionen*
 - *Övriga religioner*
- 8.10 Livsåskådningskunskap
- 8.11 Historia
- 8.12 Samhällslära
- 8.13 Musik
- 8.14 Bildkonst
- 8.15 Slöjd
- 8.16 Gymnastik
- 8.17 Huslig ekonomi
- 8.18 Elevhandledning
- 8.19 Informationsteknologi (Data)

Bilagor	Bilaga 1.	Typbokstäver, siffror och skiljetecken
	Bilaga 2.	Nivåskala för språkkunskaper